

MIEDZIANY (210) *ai*

miedziany (208), **miedzany** (2); miedziany : miedzany *Calep* (6:2).

e oraz *a jasne* (w tym *w a 9 r. błędne znakowanie*).

sg m N miedziany (50). ◇ *G* miedzianego (5); -ego (2), -(e)go (3). ◇ *A* miedziany (18), miedzian(e)go (15). ◇ *I* miedzianym (3) *KrowObr, RejZwierc, BudBib*, miedzian(e)m (1) *BibRadz*. ◇ *L* miedzianym (3). ◇ *f N* miedzianą (10), miedzian(a) (2). ◇ *A* miedzianą (7). ◇ *I* miedzianą (5). ◇ *L* miedzian(e)j (2). ◇ *n N* miedzian(e) (12). ◇ *G* miedzian(e)go (2). ◇ *A* miedzian(e) (8). ◇ *L* miedzianym (1). ◇ *pl N subst* miedziané (9); -é (1), -(e) (8). ◇ *G* miedzianych (17). ◇ *D* miedzianym (1). ◇ *A subst* miedziané (26); -é (1), -(e) (25). ◇ *I m* miedzianymi (1). *f* miedzian(e)mi (2), miedzianymi (2) *SienLek*. *n* miedzianymi (2). ◇ *L* miedzianych (6).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI–XVIII w.

Przymiotnik od „miedź”; *aereus* *Murm, Mącz, Calep*; *aeneus* *BartBydg, Mącz, Calep*; *aenus* *Mącz, Calep*; *chalceus* *Mącz*; *aeratus, cupreus, cuprinus* *Cn* (210) : *Murm* 125; *Mącz* 4c, 5a, 6b, 50c; *AEreus* – *Miedzanij. Calep* 36b, 33b, 47a.

a. *Zrobiony, powstały z miedzi* (189) : *ZapWar* 1524 nr 2315; *Murm* 142 [2 r.]; *Mymer*¹ 29; *BartBydg* 38, 80; gdy proch Tucijey bywa porzucon na roztopioną miedz albo gdy będzie zmieszana zblachami miedzianemi *FalZioł* IV 48d, V 100, 112v; *BielŻyw* 123, 159; *MiechGlab* 45; *WróbŻołt* 106/16; *LibMal* 1549/149v, 150, 1553/179v; *HistAl* Av, G8v, M3v; *MurzNT Mar* 7/4; *LubPs* V6v, Y5; Náczyńił thez iglic miedzianych pięćdziefiąth/ ktorymi byfie łpináło przykryćie *Leop Ex* 36/13, *Ex* 26/11, 30/18, 3.Reg 7/15, 4.Reg 16/14, 15 (20); *RejZwierz* 117v; *WyprKr* 117 [2 r.], 117v [2 r.]; Z ktorých połprawował Podtáwki do Drzwi Przybytku zgromádzienia/ y Ołtarz miedzianý z Rołztem iego Miedzianem *BibRadz Ex* 38/30, *Ex* 35/16, 2.Reg 8/10, I 213c *marg*, *Iob* 6/12, *Ier* 52/17 [2 r.] (12); Tegoż roku w Krákwie Kollegiáci łamiąc mur w Kollegium łkarb náležli w konwi miedzianey *BielKron* 419, 9v [2 r.], 33v [4 r.], 38, 54v, 77 (20); *Murus aeneus*, *Miedzianý mur/ to yełt/ mocny gruntowny Mącz* 4c; *AEramentum, Panew/ álbo yákie naczinie miedziané. Mącz* 5a; *Palea aeris, Miedziana łzumá/ pianá. Mącz* 273b, 4b, 57a, 60d, 65a, c (16); *Názbieray rozey [...]* á náfulz onych kłobuczkw w ćieniu/ á kiedy potrzebá náwarz ich w wodzie dżdżowey w gárcu miedzianým *SienLek* 64; á gdyżby fye mnożyło [dziwe mięso]/ trołkami [= *opilkami*] miedzianymi y z innemi lékárftwy połypuy *SienLek* 148, 64, 65, 65v, 68v, 69v, 158; *LeovPrzep* I3v; *WujJud* 47; Tedy žádałem prawdy o czwartem zwierzu/ [...] ktorego zęby były żelázne/ á páznogćie iego miedziane *BudBib Dan* 7/19, *Ex* 38/3, 8 [2 r.], 10, 11, *Lev* 6/28 (12); Gdzie naprzod to báczyć trzebá/ iż iáko przez Rzymłkie páńftwo/ ktore goleni żelázne znáczyły/ vpáđło páńftwo Greckie/ ktore było brzuchem y biodrámi miedzianymi *CzechRozm* 168v, 168v; *KochPs* 45; *ZawJeft* 17; *Calep* 118b, 210a, 275a, 278b, 523a; *KochFrag* 28; *LatHar* 245; *WujNT Mar* 7/4; Ale łyżę miedzianých bębnow głófy włtáią *SapEpit* B3.

W połączeniach szeregowych (7): *Leop* 1.Par 18/11, *Dan* 5/23; *Discus*, [...] Okrágła łzibá kámienna/ miedziana/ álbo żelázna/ ktorą przed tym grawáli młodzi ludzie *Mącz* 90c, 183b; *RejAp* 83; *CzechEp* 79; áby fię nie kłániáli czártom y báłwanom złotym y łrebrnym y miedzianým y kámienným y drzewianým *WujNT Apoc* 9/20.

W porównaniu (3): Y przełomię łam pychę mocy wálzey/ á vczynię wam niebo iáko zelázne/ y ziemię wálzę iáko miedziáną. *BibRadz Lev 26/19; RejAp 59, 134v.*

W charakterystycznych połączeniach: bałwan miedziany(-a, -e) (3), bęben, biodra (2), blacha (4), bog, brana (2), cielec, czart, dzban (3), galka, garniec (14), iglica, kapitel, kociel(ek) (8), kołko, konew (2), krata (3), lew, łodka, miednica, morze [= zbiornik] (2), mur, naczynie (18), okowy, ołtarz (12), panew(ka) (4), piana, piec, podstawek (3), roszt, rzecz, słojek (5), słup (8), spień, spodek, sprzęt (2), statki, stolec, szuma, szyba, tarcza (2), tegel (tygel) (3), trąba (4), troska (2), uliczka [= brama], umywalnia, wanna (fanna, wanienska) (4), woł (2), wrota (2), związka, zwierzę, żywot [=brzuch] (3).

Wyrażenia: »miedziany koń, woł« = narzędzie tortur; *eculeus Mącz (1:1): Mącz 107b; Widząc to Cefarz kazał rospálić miedzianego wołu/ y kazał ie żywe tám władzić. HistRzym 132v.*

»miedziane pieniądze« (2): *MurzNT 41 marg; Octogeni bini aeris militibus dati, Káždemu z ofobná żołnierzowi dano dwá y ósmidziefiąt miedzianých pieniędzy.Mącz 259b; HistRzym 11; á káždemu kogo vbił/ pięć dwádzieściá grzywien miedzianých pieniędzy [XXV asses] zaráz dáć kazał. ModrzBaz 79.*

»tablice miedziane« = przybite na widocznym miejscu tablice z utrwalonym na nich tekstem doniosłych umów międzynarodowych, praw itp.; *tabulae aerae Vulg [szyk 4:1] (5): Leop 1.Mach 8/22; A ták nápiáfawfzy táblice miedziane/ poftáwili ie ná łłupiech/ ná gorze Syon. BibRadz 1.Mach 14/26, 1.Mach 14/18; BudBib 1.Mach 14/48; Snadz gdzieś był obyczay, Ze práwo vchwaliwfzy, przybiiano ie więc Ná tablicách miedzianých do ściány. CiekPotr 7g.*

bibl. »wąż miedziany« = *serpens aereus PolAnt [szyk 22:2] (24): SeklWyzn 2v; Prozno tełz tego błędu łwego podpierałz/ onym wężem miedzianým/ ktorego był Moizelz z rokázania Bożego vtzynił KrowObr 112v, 56v [2 r.], 112v [2 r.], Vu2; BibRadz 4.Reg 18 arg, 4, I 521a marg; BielKron 42 [3 r.], 88v, 90v, L1113v; SarnUzn D3; RejPos [154] [2 r.], [226]; WujJud 46v; WujJudConf 9v; CzechRozm 80v; WujNT Aaaaaa2v.*

Szeregi: »miedziany albo mosiędzowy« (1): zleyże tho w gárnek álbo w naczynie miedziane álbo w naczynie mołyędzowe *SienLek 69.*

»miedziany i (albo) żelazny« = *aereus et ferreus PolAnt [szyk 3:3] (6): A wízakoż pień korzeniá iego zołtawćie w ziemi/ a niech będzie związán żelázną y miedzianą zwiąłką miedzy chwałtem polnym BibRadz Dan 4/12, Gen 4/22, Ios 6/19; Mącz 107b; BudBib Dan 4/15, 23. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.; w rożnych członach zdania złożonego 9 r.]*

W przen (3): Iudá Krol moy/ Moáb Koćiel miedzianý nádzieie moiey. *Leop Ps 107/10; BibRadz Deut 28/23; Ale gdy Bog nie łáfkaw/ luź niebo miedziane: Ziemiá będzie żelázna: polá nie odziáne. KlonWor 79.*

Przen: Mocny, trwały (5) :

Wyrażenia: »mur miedziany« = *pewna obrona; murus aereus Vulg; murus aeneus PolAnt (3): áby [słudz Kościoła] miáłtem obronným / filarmi żeláznyymi / y mury miedzianými/ ná wśzyftkiey ziemi/ byli poftánowionými KrowObr 5v; Leop Ier 15/20; BudBib Ier 15/20.*

iron. »miedziany mur« = *wątpliwa argumentacja* [szyk 1:1] (2): *CzechEp* 269; *Ciało nic nie pomaga.* [Ioann 6/63]) Toć ieft namocnieyfzy dowod/ y miedziany mur Cwingliuszow/ przeciw prawdziwey bytności Ciááá Chrifułowego w S. Sákrámenće. *WujNT* 332.

b. *Koloru miedzi, rudy* (2) : Przyfzedł z Miedzianą brodą/ całował go owym/ Dáiąc Háłto złodzieykie/ wąsem mośiądzowym. *KlonWor* 27, 27 *marg.*

c. *Wydawany przez miedz (o dźwięku)* (6) :

W porównaniu (5): *Cf Wyrażenie.*

Wyrażenie: bibl. »brzęk miedziany« = *pusty dźwięk* [szyk 3:2] (5): A thá wiára [bez miłości] [...] ieft prawie/thák iáko pímo poświadczą/ iedno iáko miedziany brzęk/ kthory tylko iż słuch podawa do wízu nálfzych/ á żadnego nam inego pożytku nie przynosi. *RejPos* 307, 171, 194; *RejZwierc* 15v, 91.

W przen (1) :

Wyrażenie: »brzęk miedziany« = *rzecz bez wartości* (1): PAweł święty ták pírze/ byś przewracał gory/ Wiára/ y przez morze brnął/ y tłukł twarde mury. Ieśli z bliźnim nie będzie/ wierney życzliwości/ Wfzytko to brzęk Miedziany/ w Páńskiey wielmożności. *RejZwierc* 132.

d. *Zawierający przymieszkę miedzi* (5) :

W połączeniach szeregowych (2): Y będziec wprawdzie wodá złota/ srebrna/ żelazna/ miedziana/ wapienna/ ołowna/ [...] ich włafność/ fárbę/ y fímák podawáiąc/ czynią to/ iż musiem wierzyć/ że tego krułzcu fą wody włafne. *Oczko* 7, 4.

Wyrażenia: »kamień miedziany« = *kruszec miedzi* (1): *Chalcitis*, Kamień miedziany z którego Kupr y miedz czynią. *Mącz* 50d.

»kruszec miedziany« (2): Pod Seną w Awiniowfkiey káłuży/ ná dwu piędzi od siebie/ [...] trzy rózne wody/ iedná krułzcu siárczánego/ druga miedzianého/ trzecia żeláznego *Oczko* 4, 16v.

Zestawienia: [»miedziana mąka«: Miedziana mąká/ *Rubrum aeris*. *Kupfferbraun*/ *Keffelbraum* [!]. Stawa fie tá mąká ná miedzi/ gdy rospaloną w wodę wrażą/ potym z niey nołzką záięczą źmiotą. *SienHerb* K3#v, D4#v (*Linde*).]

[»miedziana(-y) piana, wytrysk«: Miedziana piáná/ miedziany wytriłk *FZos aeris*. *Kupfferztrehen*. Stawa fie tá piáná ná miedzi w Hutách fmalcownych/ gdy wyćieczoną Miedz wodą polewáią/ tedy fie ná niey źiarnká vtoczą/ iáko Kolendrowe okrągluchne/ ty fie dádzą mieluchno vtrzeć/ iáko mąká. *SienHerb* K3#v, D4#v.]

[»miedziana rdza« = *Flos aeris* (*Rost: grynszpan*); *rdza na powierzchni miedzi, trujący zasadowy octan miedziowy, stosowany w lecznictwie i w malarstwie jako składnik farb* [szyk zmienny]: Miedziana rdza/ *Viride es. Gryłzpan*. *SienHerb* 265b, D4#v, I4#v; *UrzędowHerb* 401 (*Linde*).]

»[miedziany sok], miedziana woda« = *siarczan żelaza* (*tłumaczenie z niem. Kupferwasser*) (1): kto tám siarki/ háłunu/ witreollum (zowią koperwáferem náłzy z Niemieckiego/ iákoby Miedzianą wodą) wapná/ popiołu/ nápty/ krułzców/ y żuzeli ich rozmáitéy nákladł *Oczko* 4v; [Miedziany fok/ *Vitrioleum Kopperwafer*. *SienHerb* 265a (*Linde*).]

Szereg: »miedziany albo żeiazny« (1): A iż siárczáne wody tákim głowam fą bárzo dobre fámy przez się/ wízáków ówy którym fye krułzcu co miedzianého/ álbo żeláznego/ przymiéłzáło/ bárziéy głowę twiárdzą *Oczko* 16v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

Synonimy: **b.** *miedziożółty*; **d.** *zest.:* »miedziana rdza«: *grynszpan*; »miedziana sok, woda«: *koperwaser*.

Cf MIEDZISTY, 1. MIEDŹNY

MM